

Assessment of stress, depression and job satisfaction among different dental specialties in Zanjan in 2019

Ashkan Samkhanian¹, Asie Eftekhari^{2,*}

1- Dentist, School of Dentistry, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

2- Ph.D Student, Department of Clinical Psychology, School of Medicine, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Article Info	Abstract
<p>Article type: Original Article</p>	<p>Background and Aims: The stress, job satisfaction and depression can affect the performance of dental professionals in various fields. The aim of present study was to examine the level of stress, depression and job satisfaction among different specialized fields of dentistry in Zanjan province, Iran.</p>
<p>Article History: Received: 1 Oct 2020 Accepted: 30 Aug 2021 Published: 3 Sep 2021</p>	<p>Materials and Methods: In this cross-sectional study, the depression, anxiety and stress scale questionnaire (DASS-21) and the Herzberg questionnaire were used to assess job satisfaction. The questionnaires were completed on the web, and the relevant link was sent to all specialists in different fields of dentistry in Zanjan province. Finally, 33 people participated in the study. Data were analyzed after appropriate code allocation using independent T-test and U-Mann Whitney tests and SPSS16.</p>
<p>Corresponding Author: Asie Eftekhari</p> <p>Department of Clinical Psychology, School of Medicine, Shahid Beheshti University of Medical sciences, Tehran, Iran</p> <p>(Email: asie.eftekhari@gmail.com)</p>	<p>Results: The results showed the mean of stress (24.4), depression (17.48) and anxiety (13.28) among specialists. The mean of stress and anxiety among female dentists was higher than male specialists, but there was no significant difference between these two variables between the two sexes ($P>0.05$). In terms of job satisfaction, 21.2% were dissatisfied with their job. By gender, 26.6% of female specialists and 16.7% of male specialists were dissatisfied with their jobs.</p> <p>Conclusion: Despite the general perception that work conditions are suitable for dental specialists, these people suffer from the stresses, anxiety and depression and may not be satisfied with their job. As these conditions can affect the performance of these people in the workplace, it would be necessary to take measures, to identify, and to increase mental health and job satisfaction.</p> <p>Keywords: Stress disorders, Depression, Job satisfaction, Dentistry</p> <p>Journal of Dental Medicine-Tehran University of Medical Sciences 2021;34:16</p>

Cite this article as: Samkhanian A, Eftekhari A. Assessment of stress, depression and job satisfaction among different dental specialties in Zanjan. J Dent Med-TUMS. 2021;34:16.

بررسی میزان استرس، افسردگی و رضایت شغلی بین رشته‌های مختلف تخصصی دندانپزشکی استان زنجان در سال ۱۳۹۸

اشکان سامخانیان^۱، آسیه افتخاری^{۲*}

۱- دندانپزشک، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران

۲- دانشجوی دکتر، گروه آموزشی روانشناسی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>وصول: ۹۹/۰۷/۱۰ اصلاح نهایی: ۴۰۰/۰۶/۰۸ تأیید چاپ: ۴۰۰/۰۶/۱۲</p> <p>نویسنده مسوول: آسیه افتخاری</p> <p>گروه آموزشی روانشناسی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران</p> <p>(Email: asie.eftekhari@gmail.com)</p>	<p>زمینه و هدف: استرس، رضایت شغلی و افسردگی می‌تواند عملکرد نیروهای متخصص دندانپزشکی در رشته‌های مختلف را تحت تأثیر قرار دهد. به همین دلیل هدف از مطالعه حاضر، بررسی میزان استرس، افسردگی و رضایت شغلی بین رشته‌های مختلف تخصصی دندانپزشکی استان زنجان، ایران بود.</p> <p>روش بررسی: در این تحقیق مقطعی از پرسشنامه مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس (DASS-21) و پرسشنامه هرزبرگ برای ارزیابی رضایت شغلی استفاده گردید. تکمیل پرسشنامه‌ها به صورت تحت وب بود که لینک مربوط به آن به تمام متخصصین رشته‌های مختلف دندانپزشکی استان زنجان ارسال گردید. در نهایت ۳۳ نفر در مطالعه شرکت کردند. داده‌ها پس از تخصیص کدهای مناسب با استفاده از آزمون‌های T-test مستقل و U-Mann Whitney و با استفاده از نرم افزار SPSS16 تجزیه و تحلیل شد.</p> <p>یافته‌ها: نتایج نشان داد در بین متخصصان میانگین استرس (۲۴/۴)، افسردگی (۱۷/۴۸)، اضطراب (۱۳/۲۸) بود. میانگین استرس و اضطراب در بین متخصصان دندانپزشک زن بیشتر از متخصصین مرد بود اما تفاوت معنی‌داری بین این دو متغیر در دو جنس وجود ندارد ($P > 0/05$). از نظر رضایت شغلی نیز، ۲۱٪/۲ از شغل خود ناراضی بودند. بر حسب جنس نیز، ۲۶٪/۶ از متخصصان زن و ۱۶٪/۷ از متخصصان مرد از شغل خود رضایت نداشتند.</p> <p>نتیجه گیری: در مجموع علی‌رغم تصور عمومی مبنی بر شرایط کاری مناسب متخصصان دندانپزشکی، نتایج پژوهش نشان داد که این افراد نیز دچار استرس، اضطراب و افسردگی شده و ممکن است از شغل خود نیز رضایت نداشته باشند و از آنجایی که این شرایط می‌تواند عملکرد این افراد را در محیط کار تحت تأثیر قرار دهد. اتخاذ تدابیری جهت شناسایی و افزایش سلامت روانی و رضایت شغلی لازم و ضروری می‌باشد.</p> <p>کلید واژه‌ها: اختلالات استرس، افسردگی، رضایت شغلی، دندانپزشکی</p> <p>مجله دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی، درمانی تهران دوره ۳۴، مقاله ۱۶، ۱۴۰۰</p>

مقدمه

توجه به منابع انسانی پدیده‌ای است که در دو دهه اخیر توسعه فراوان یافته است. منابع انسانی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر موفقیت یا شکست هر سازمانی هستند و ضامن بقا و رمز موفقیت در رسیدن به هدف آن سازمان نیز به شمار می‌روند (۱). عوامل محیطی و فردی متنوعی ممکن است موجب تحلیل رفتن سلامتی منابع انسانی شوند. در سال‌های اخیر به عوامل روانی توجه بیشتری می‌شود. یکی از این عوامل مهم روان شناختی استرس است. با توجه به این که حداقل یک سوم از عمر ما در محیط کار سپری می‌شود، محیط کار سالم با میزان استرس مناسب، می‌تواند در سلامت، خشنودی و کارایی افراد مؤثر باشد و برعکس، افرادی که در محیط کاری خود تحت استرس‌های زیاد قرار می‌گیرند، ممکن است از سلامت و خشنودی کمتری برخوردار باشند (۲). بهداشت روان یکی از محورهای ارزیابی سلامت هر جامعه است که موجب پویایی و کارآمدی آن جامعه می‌شود. طبق گزارش سازمان جهانی بهداشت در سال ۲۰۰۱ از هر چهار نفر، یک نفر در هر مرحله از زندگی خود از یک یا چند اختلال روانی رنج می‌برد. استرس پاسخ بدن به هرگونه تقاضا، تغییر یا تهدید درک شده است و عامل استرس زا وضعیت یا اتفاقی است که این پاسخ را تحریک می‌نماید (۳). استرس در صورت تداوم، پیامدهای مضر از جمله اثرات فیزیکی، روانی، عاطفی را در پی خواهد داشت و می‌تواند باعث عوارض روانی نظیر افسردگی، وسواس، اختلالات شخصیتی، احساس عدم کارایی، تشویش، کینه و بی‌حوصلگی شود. زیانبارترین اثر استرس، ایجاد اختلال و آسیب در عملکرد مؤثر قدرت تفکر و یادگیری است. علاوه بر پیامدهای فوق، برخی از اشخاص مانند افراد تحصیل کرده در رویارویی با استرس ممکن است عادات و پاسخ‌های ناسازگاری مانند روی آوردن به سیگار، سوء مصرف الکل، داروها، مواد مخدر و یا اقدام به خودکشی از خود نشان دهند. به طوری که میزان شیوع خودکشی بین دندانپزشکان ۲/۵ تا ۵/۵ برابر میزان شیوع آن در جامعه گزارش شده است (۴،۵).

بر اساس گزارش کنگره جهانی آموزش دندانپزشکی، آموزش دندانپزشکی به عنوان یک آموزش پیچیده و اغلب پر استرس در نظر گرفته می‌شود. عملکرد دندانپزشکی نیازمند مهارت‌های بالینی و اداره بیمار است. دندانپزشکان، میزان بالایی از استرس مرتبط با کار را تجربه می‌کنند که از زمان آموزش دندانپزشکی آغاز می‌شود. عوامل ایجاد کننده

استرس در دندانپزشکی، شامل زمان و فشارهای برنامه ریزی، مدیریت بیماران غیر همکار و ماهیت بسیار تکنیکی و سنگین کار می‌باشد. همچنین منشاء استرس ممکن است فردی، بین افراد، آکادمیک و یا محیطی باشد (۶).

افسردگی یکی دیگر از بیماری‌هایی است که سلامت روان را دچار اختلال می‌کند. این اختلال شایع، چهارمین عامل عمده بار بیماری در جهان است و به تنهایی بزرگ‌ترین سهم بار بیماری‌های غیر کشنده به شمار می‌آید. افسردگی اختلالی است که با کاهش انرژی و علاقه، احساس گناه، اشکال در تمرکز، بی‌اشتهایی و افکار مرگ و خودکشی مشخص می‌شود و با تغییر در سطح فعالیت، توانایی‌های شناختی، تکلم و سایر ریتم‌های بیولوژیک همراه است (۷). افسردگی منجر به اختلال در عملکرد شغلی، روابط اجتماعی و بین فردی می‌شود. طبق گزارش سازمان بهداشت جهانی و بانک جهانی، افسردگی در صدر علل مهم ناتوانی و از کار افتادگی در جهان قرار دارد. افسردگی می‌تواند ناراحتی‌های جسمانی متعددی به وجود آورد. از جمله مخرب‌ترین عوارض افسردگی کاهش میل به کار و فعالیت گزارش شده است (۸).

رضایت شغلی در ساده‌ترین تعریف عبارت است از احساس عاطفی مثبتی که در نتیجه انجام کار در فرد ایجاد می‌شود. اما رضایت شغلی یک عامل مجرد و تنها نیست، بلکه ارتباط بینایی پیچیده‌ای از وظایف شغلی، مسئولیت پذیری‌ها، کنش و واکنش‌ها، انگیزه‌ها، تشویق‌ها و دلگرمی‌هاست. ضمن آن که خشنودی از شغل اصولاً انگیزه انجام کار را تحت تأثیر قرار می‌دهد و باعث بروز واکنش‌های رفتاری مختلفی در افراد می‌شود (۹). عواقب عدم رضایت از کار شامل اشتباهات مکرر در محل کار، فرسودگی حرفه‌ای، رها کردن کار، کاهش رضایتمندی افراد درمان شده، می‌باشد (۱۰).

اندازه‌گیری رضایت شغلی در زمینه دندانپزشکی مهم است، زیرا این ارتباط بین دندانپزشکان و بیماران آن‌ها یک ارتباط مستقیم است. تعدادی از عوامل دیگر مانند سطح تحمل، ثبات روحی، نگرش بیمار، محیط کار حرفه‌ای، سطح همکاری و شایستگی کارکنان کمکی و درآمد مناسب نیز بر رضایت شغلی دندانپزشکان تأثیر می‌گذارد. مطالعات نشان داده است که رضایت شغلی در میان کارکنان مراقبت‌های بهداشتی به طور مستقیم با افزایش سطح استرس و فرسودگی ارتباط دارد. به همین دلیل است که سازمان‌های بهداشتی به طور مرتب نظرسنجی‌های رضایت شغلی را

که در یک محل خصوصی مشغول به کار بودند، رضایت شغلی بیشتری نسبت به سایر دندانپزشکان عمومی داشتند.

Seifi و Sum (۱۳) در سال ۲۰۱۵ میزان رضایتمندی دانشجویان دندانپزشکی بابل نسبت به رشته تحصیلی خود را بررسی کردند. نتایج نشان داد بیشترین علل انتخاب رشته، برتر بودن آن در سطح دانشگاهی بود. شایع‌ترین و ناشایع‌ترین علل رضایتمندی موقعیت اجتماعی و تشویق سیستم آموزشی بود. بیشترین میزان رضایتمندی، در دوران علوم پایه مشاهده شد.

Basudan و همکاران (۱۴) در سال ۲۰۱۷ برای بررسی میزان استرس، اضطراب و افسردگی در میان دانشجویان دندانپزشکی شهر Riyadh عربستان سعودی مطالعه‌ای مقطعی انجام دادند. این گروه بیان داشتند که از عوامل پیش بینی کننده استرس می‌توان به جنس، رضایت از اساتید، رضایت از همکاران و انتخاب اول بودن دندانپزشکی اشاره کرد.

Amini و همکاران (۳) در سال ۲۰۱۴ میزان استرس و عوامل ایجاد کننده آن در دانشجویان دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی کرمان را مورد بررسی قرار دادند. بین سال تحصیلی و معدل نیز با استرس ارتباط آماری معنی‌داری مشاهده نشد. عامل استرس در ۶۶٪ افراد مربوط به مسایل دانشگاه بود.

Akbari و همکاران (۱۵) در سال ۲۰۱۱، میزان استرس دانشجویان دندانپزشکی مقطع بالینی دانشگاه علوم پزشکی مشهد را به تفکیک سال تحصیلی و جنسیت در سال ۸۸-۸۷ بررسی کرده و عوامل مرتبط با آن را مشخص کرده‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که ۵۲٪ از دانشجویان دارای استرس غیرطبیعی بودند. میزان استرس در دانشجویان سال چهارم به طور معنی‌داری بیشتر از سایرین بود. همچنین میزان استرس در دو جنس تفاوت معنی‌داری نداشت. عوامل استرس‌زای دانشگاهی به طور معنی‌داری بیش از عوامل غیردانشگاهی در سطوح استرس این دانشجویان نقش داشتند.

در سال ۲۰۰۵ میزان رضایت شغلی و عوامل مؤثر بر آن را در جامعه دندانپزشکان مشهد توسط Tabatabaei و همکاران (۱۶) بر روی ۱۰۰ نفر از دندانپزشکان مشغول به کار در مشهد بررسی شد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که آنچه که بیش از همه روی رضایت شغلی دندانپزشکان تأثیر دارد، خصوصیات شخصیتی آنان و در بین آن‌ها از همه

انجام می‌دهند. در مورد دندانپزشکی، بررسی‌های رضایت شغلی عمدتاً در بین دندانپزشکان عمومی صورت گرفته است. مطالعات بسیار کمی از بررسی‌های رضایت شغلی از تخصص‌های مختلف در رشته دندانپزشکی وجود دارد (۱۱).

Deeb و همکاران (۱۲) در سال ۲۰۱۸ ارتباط بین فرسودگی مغزی، افسردگی و ایده‌های خودکشی را در ۱۱۹ دانشجوی دندانپزشکی و ۳۲ دانشجوی بهداشت دهان (Dental Hygiene) بررسی کردند. افسردگی به طور معنی‌داری با هر سه مقیاس فرسودگی مغزی مرتبط بود ولی ایده‌های خودکشی تنها با یکی از معیارهای فرسودگی مغزی ارتباط داشت.

در سال ۲۰۱۸ یک مطالعه مقطعی بر روی ارتودنتیست‌ها در عربستان سعودی با استفاده از پرسشنامه نظرسنجی آنلاین انجام شد. در مجموع ۱۶۱ پاسخ دریافت شد؛ نتایج نشان داد که اکثریت ارتودنتیست‌ها (۸۰/۷٪) از ارتودنسی به عنوان حرفه خود راضی بوده و فقط ۴/۴٪ نارضایتی داشتند. ۱۴/۹٪ باقیمانده نیز رضایت متوسطی از شغل خود داشتند (۱۱).

Rabeie و Safapour (۲) در مطالعه توصیفی-مقطعی خود در سال ۲۰۱۷، استرس محیط دندانپزشکی در دانشجویان بالینی رشته دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی گیلان را بررسی کردند. نمرات استرس دانشجویانی که در طول ترم با پدر و مادرشان زندگی می‌کردند به طور قابل توجهی بالاتر از دانشجویان دیگر مشاهده شد.

Shahravan و همکاران (۵) در سال ۲۰۱۶ استرس محیط دندانپزشکی در دانشجویان بالینی در دانشکده دندانپزشکی کرمان بر حسب برخی عوامل دموگرافیک را مورد مطالعه قرار دادند. یافته‌ها حاکی از آن بود که بیشترین میزان استرس در حیطه کارآمدی دانشگاهی و مربوط به قسمت امتحان و کسب نمره قبولی است. بین دو جنس تفاوت آماری معنی‌داری از نظر میزان استرس محیط دندانپزشکی وجود داشت. بین وضعیت تأهل، داشتن کار دانشجویی، اولویت انتخاب رشته دندانپزشکی با نمره استرس محیط، تفاوت آماری معنی‌داری مشاهده نشد.

مطالعه‌ای نیز توسط Muhić و همکاران (۹) در سال ۲۰۱۶ با هدف تعیین عوامل رضایت شغلی در حرفه‌های دندانپزشکی فدراسیون بوسنی و هرزگوین انجام شد. دندانپزشکان عمومی دارای دستیار دندانپزشکی

مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس دارد. هر یک از خرده مقیاس‌های افسردگی، اضطراب و استرس شامل ۷ سؤال است که نمره نهایی هر کدام از طریق مجموع نمرات سؤال‌های مربوط به آن طبق جدول ۱ به دست می‌آید. طبق بارم‌های این پرسشنامه افراد بر حسب شدت افسردگی، اضطراب و استرس به عادی، خفیف، متوسط، شدید و بسیار شدید، طبقه بندی می‌شوند. روایی و اعتبار این پرسشنامه در ایران توسط سامانی و جوکار مورد بررسی قرار گرفته است که اعتبار (Validity) بازآزمایی برای مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس به ترتیب برابر ۰/۸۰، ۰/۷۶، ۰/۷۷ و پایایی (Reliability) این مقیاس نیز به شیوه تحلیل عاملی از نوع تأییدی مطلوب و برای کل مقیاس برابر با ۰/۸۴ گزارش شده است (۱۷).

برای بررسی رضایت شغلی از پرسشنامه هرزبرگ استفاده شد. پرسشنامه مذکور حاوی ۷۲ سؤال است که در مقابل هر عبارت یک مقیاس ۷ درجه‌ای (کاملاً مخالفم، مخالفم، تاحدی مخالفم، مطمئن نیستم، تاحدی موافقم، موافقم، کاملاً موافقم) وجود دارد. این پرسشنامه حاوی ۳۶ سؤال رضایت شغلی و ۳۶ سؤال نارضایتی شغلی است که در هر کدام هم عوامل انگیزشی و هم عوامل بهداشتی موجود می‌باشد. Roudbari و همکاران (۱۸) در سال ۲۰۱۶، به منظور پیش بینی قدرت سنجش آزمون و سنجش اعتبار در پژوهش خود، از روش آلفا کرونباخ پرسشنامه هرزبرگ استفاده کردند. ضریب روایی یا اعتبار (Validity) این پرسشنامه برای هر یک از عبارات بین ۰/۷۱ تا ۰/۹۶ و پایایی (Reliability) و ثبات درونی آن نیز ۰/۹۵ محاسبه شده بود. دو پرسشنامه مورد استفاده در این مطالعه، به صورت آنلاین (در آدرس اینترنتی <https://ravanyar.ir>) قرار گرفته بود. آدرس مذکور همراه با کد اختصاصی (809342) به متخصصین دندانپزشکی ایمیل گردید.

مهم‌تر حس همدردی و نوع دوستی می‌باشد. همچنین احساس توانایی دندانپزشکان و علاقمندی آنان به شغل نیز از عوامل مهم تأثیر گذار در رضایت شغلی می‌باشد. با توجه به اثرات مخرب استرس و افسردگی بر عملکردهای شغلی افراد، هنوز هیچ گزارشی مبنی بر بررسی این اختلالات در میان تخصص‌های مختلف دندانپزشکی در استان زنجان گزارش نشده است. با توجه به اهمیت موضوع و بررسی‌های محدود در این زمینه، پژوهش حاضر به بررسی میزان شیوع افسردگی، استرس و رضایت از شغل در میان متخصصین در استان زنجان پرداخته است.

روش بررسی

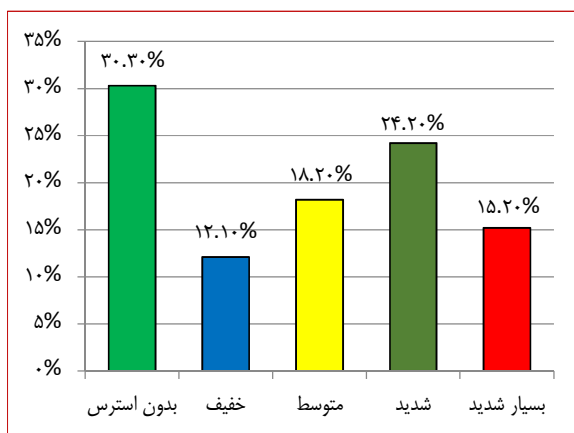
این مطالعه پس از تصویب در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی زنجان اجرا شد. پیش از شروع مطالعه، شرکت کننده‌ها از موضوع و روش اجرای مطالعه مطلع شده و به آن‌ها اطمینان داده شد که از اطلاعات خصوصی و شخصی آن‌ها محافظت و در صورت تمایل، نتایج برای آن‌ها تفسیر خواهد شد. در مواقع بروز هرگونه اختلال، راهنمایی‌های لازم جهت پیگیری به داوطلبین ارائه گردید. همچنین مشارکت در مطالعه فاقد هر گونه بار مالی برای شرکت کنندگان بود و این پژوهش با موازین دینی و فرهنگی آزمودنی و جامعه هیچ گونه مغایرتی نداشت.

این مطالعه از نوع مطالعات مقطعی (Cross-sectional) می‌باشد. جامعه آماری شامل تمام متخصصین دندانپزشکی شاغل در شهر زنجان بود. پرسشنامه‌هایی که به طور کامل تکمیل نشده بودند، بودند از مطالعه حذف شدند. به کلیه متخصصان شهر زنجان که ۴۷ نفر بودند، پرسشنامه‌ها ارسال شد و از این تعداد ۳۳ پرسشنامه قابل تجزیه و تحلیل بود. در این مطالعه جهت گردآوری داده‌ها از دو پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه اول، مقیاس افسردگی، اضطراب و استرس (DASS-21) بود که شامل ۲۱ سؤال ۴ گزینه‌ای (اصلاً، کم، متوسط، زیاد) است و ۳ خرده

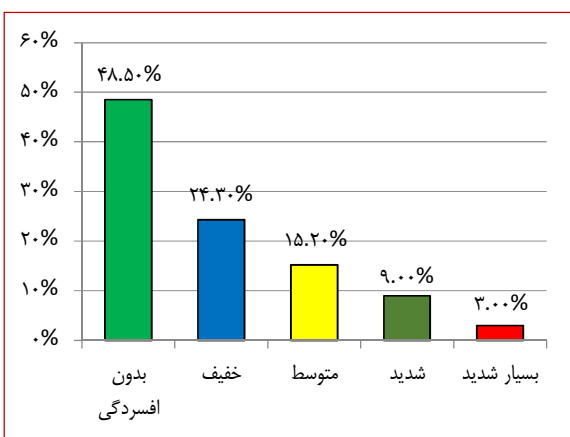
جدول ۱- خرده مقیاس‌ها، سؤالات مربوط به آن‌ها، نقاط برش و شدت هر یک از خرده مقیاس‌ها پرسشنامه DASS-21

شدت	خرده مقیاس افسردگی (۲۱-۱۷-۱۶-۱۳-۱۰-۵-۳)	خرده مقیاس اضطراب (۲۰-۱۹-۱۵-۹-۷-۴-۲)	خرده مقیاس استرس (۱۸-۱۴-۱۲-۱۱-۸-۶-۱)
عادی	۰-۹	۰-۷	۰-۱۴
خفیف	۱۰-۱	۸-۹	۱۵-۱۸
متوسط	۱۴-۲۰	۱۰-۱۴	۱۹-۲۵
شدید	۲۱-۲۷	۱۵-۱۹	۲۶-۳۳
بسیار شدید	+۲۸	+۲۰	+۳۳

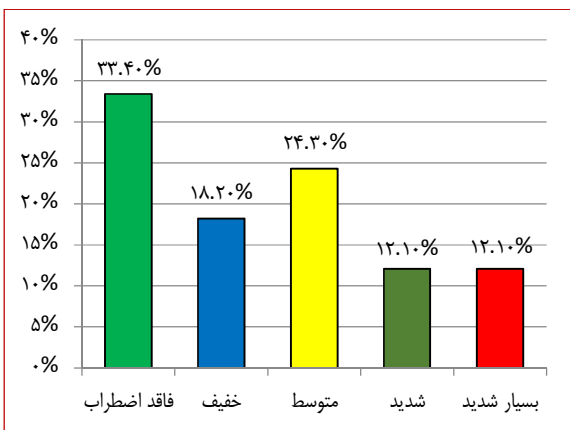
(نمودار ۳).

نمودار ۱- درصد فراوانی افراد شرکت کننده بر حسب شدت استرس شغلی

نمودار ۲- درصد فراوانی متخصصین دندانپزشک بر حسب شدت افسردگی شغلی

نمودار ۳- درصد فراوانی افراد شرکت کننده در مطالعه بر حسب شدت اضطراب

افراد شرکت کننده با کلیک بر روی لینک ارسالی و وارد کردن کد اختصاصی، وارد صفحه مربوطه شده و پس از تکمیل اطلاعات دموگرافیکی و انتخاب پرسشنامه، به سوالات پاسخ دادند. در نهایت با کلیک بر روی یک گزینه ارسال، اطلاعات تکمیل شده به محقق ارسال گردید.

در این تحقیق داده‌ها پس از تخصیص کدهای مناسب وارد نرم افزار SPSS16 شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. آمار توصیفی برای داده‌های کمی پیوسته میانگین و انحراف معیار و برای داده‌های کیفی و اسمی درصد و فراوانی در قالب جدول و نمودار گزارش شد. با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها، به منظور مقایسه میانگین‌ها، از آزمون T-test مستقل و از آزمون U-Mann Whitney استفاده شد. لازم به ذکر است که تمام سطوح معنی‌داری، ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

در این مطالعه، ایمیل دعوت به همکاری به همراه لینک تکمیل پرسشنامه به ۴۷ نفر از متخصصین دندانپزشکی استان زنجان ارسال گردید که از این تعداد، ۳۳ نفر در مطالعه شرکت کردند. ۱۸ نفر (۵۴/۵٪) از افراد شرکت کننده مرد و ۱۵ نفر (۴۵/۵٪) زن بودند. میانگین سن افراد شرکت کننده ۳۵/۸±۳/۴۱ سال بود.

آنالیز نمرات مربوط به خرده مقایس استرس در بین ۳۳ فرد شرکت کننده نشان داد که حدود ۳۹/۴٪ (۱۳ نفر) از متخصصین دندانپزشک شرکت کننده در مطالعه دارای استرس شدید و بسیار شدید هستند (۵ نفر ۱۵/۲٪) بسیار شدید و ۸ نفر ۲۴/۲٪) دارای استرس شدید). در حالی که ۱۰ نفر ۳۰/۳٪) دارای حالت عادی، ۴ نفر ۱۲/۱٪) دارای استرس خفیف و ۶ نفر ۱۸/۲٪) دارای استرس متوسط هستند (نمودار ۱).

بررسی افسردگی نیز نشان دهنده این بود که ۱ نفر ۳٪) مبتلا به افسردگی بسیار شدید، ۳ نفر ۹٪) افسردگی شدید، ۵ نفر ۱۵/۲٪) افسردگی متوسط، ۸ نفر ۲۴/۳٪) افسردگی خفیف و ۱۶ نفر ۴۸/۵٪) بدون افسردگی بودند (نمودار ۲).

بررسی میزان اضطراب نیز حاکی از آن بود که ۴ نفر ۱۲/۱٪) دارای اضطراب بسیار شدید، ۴ نفر ۱۲/۱٪) شدید، ۸ نفر ۲۴/۳٪) متوسط، ۶ نفر ۱۸/۲٪) خفیف و ۱۱ نفر ۳۳/۳٪) فاقد اضطراب در محیط کار بودند

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار نمرات مربوط به استرس، افسردگی و اضطراب در بین افراد شرکت کننده در مطالعه بر حسب جنس

سطح معنی داری	انحراف معیار $\pm$ میانگین		متغیرها
	مجموع هر دو جنس	زن	
۰/۱۱۵	۱۰/۸۹ $\pm$ ۳۴/۴۲	۲۵/۰۵ $\pm$ ۱۱/۵۴	۲۳/۷۹ $\pm$ ۱۰/۲۵
۰/۸۹۳	۹/۵۴ $\pm$ ۱۷/۴۸	۱۷/۸۵ $\pm$ ۹/۸۹	۱۷/۱۱ $\pm$ ۹/۲۵
۰/۱۳۴	۹/۱۷ $\pm$ ۱۳/۲۸	۱۳/۹۴ $\pm$ ۹/۶۴	۱۲/۶۳ $\pm$ ۸/۲۷

وجود ندارد. میانگین نمره مربوط به افسردگی تقریباً در هر دو جنس برابر بود (جدول ۲).

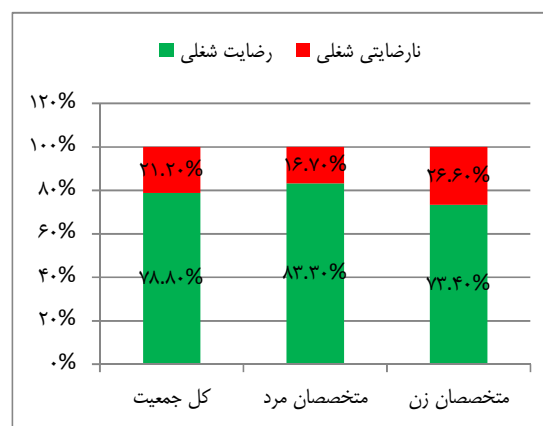
بحث و نتیجه گیری

رضایت شغلی به مجموع تمایلات یا احساسات مثبتی که افراد نسبت به شغل خود دارند، اطلاق می‌شود (۱۹). به عبارت دیگر، اگر فرد رضایت شغلی بالایی داشته باشد به میزان زیادی شغل خود را دوست داشته، از طریق آن نیازهای خود را ارضاء نموده و در نتیجه احساسات مثبتی نسبت به آن خواهد داشت (۲۰). رضایت شغلی را به گونه دیگر نیز تعریف کرده‌اند که عبارت است از تصور و برداشت هر فرد از کار خود و نوع احساسات و نگرش‌های مثبت افراد در خصوص شغل خود (۲۱). بررسی‌ها نشان داده‌اند که با افزایش میزان رضایت شغلی، خلاقیت و انگیزه‌های کاری فرد نیز افزایش می‌یابد (۲۲). برخی مطالعات نشان داده‌اند که عوامل مختلفی بر رضایت شغلی اثر دارند. از جمله این که بین عوامل انگیزشی و تناسب تدریس با تخصص و رضایت شغلی اعضای هیأت علمی، ارتباط وجود دارد (۲۳).

از طرف دیگر، پدیده استرس و فشار روانی بخش اجتناب ناپذیر زندگی حرفه‌ایی را تشکیل می‌دهد و از تجربیات ناشی از شغل نشأت می‌گیرد (۲۴). مشکلات شغلی می‌تواند سبب ناسازگاری و ناراضی‌تبی شده و در نتیجه فرد از روال طبیعی و عادی خود خارج گردیده و دچار افسردگی شود (۲۵). عوامل متعددی از قبیل عوامل محیطی و فیزیکی مانند سر و صدا، ازدحام جمعیت، عوامل انسانی مانند تعارض با افراد دیگر و بسیاری از عوامل دیگر به عنوان منابع فشارهای روانی و استرس در محیط کار وجود دارند که می‌توانند سبب ایجاد مشکلات جسمی و روانی گردند (۲۶).

تا به امروز مطالعات اندکی در مورد میزان استرس، اضطراب،

در نهایت درصد افراد دارای رضایت و ناراضی‌تبی شغلی بر اساس نتایج پرسشنامه هرزبرگ محاسبه شد. آنالیز پاسخنامه مربوط به این پرسشنامه نشان داد که ۷ نفر (۲۱/۲٪) افراد از شغل دندانپزشکی خود ناراضی بوده و در مقابل ۲۶ نفر (۷۸/۸٪) از شغل خود رضایت دارند. در بررسی رضایت شغلی بر حسب جنس نیز مشاهده شد که ۴ نفر (۲۶/۶٪) از متخصصان زن و ۳ نفر (۱۶/۷٪) از متخصصان مرد از شغل خود ناراضی می‌باشند و تفاوت معنی‌داری بین دو جنس از نظر ناراضی‌تبی شغلی وجود نداشت (نمودار ۴).

نمودار ۴- درصد فراوانی افراد دارای رضایت و ناراضی‌تبی شغلی در کل جمعیت، گروه متخصصان دندانپزشک زن و گروه متخصصان دندانپزشک مرد

در ادامه میانگین نمرات خرده مقیاس‌های استرس، افسردگی و اضطراب در بین متخصصین دندانپزشک زن و مرد شرکت کننده در مطالعه حاضر محاسبه و با یکدیگر مقایسه گردید. نتایج نشان داد که میانگین استرس و اضطراب در بین متخصصان دندانپزشک زن بیشتر از متخصصین مرد است اما تفاوت معنی‌داری بین این دو متغیر در دو جنس

مورد بررسی قرار گرفت که نتایج حاکی از آن بود که ۲۱٪ از افراد شرکت کننده از شغل خود رضایت ندارند و میزان نارضایتی در بین متخصصان جنس مونث بیشتر از جنس مذکر است. در این مطالعه میزان نارضایتی بر حسب رشته تخصصی به دلیل تعداد بسیار کم متخصصین هر رشته مقیم استان زنجان و مشکلات مربوط به آنالیزهای آماری، مورد بررسی قرار نگرفت. دلایل احتمالی که می‌تواند منجر به نارضایتی شغلی ۲۱٪ از متخصصان دندانپزشکی استان زنجان شوند عبارت است از سختی برخی از رشته‌های تخصصی مانند اطفال، شرایط خانوادگی مانند دوری از والدین و شرایط زندگی در استان باشد.

نتایج مطالعه ما با نتایج مطالعه Alqahtani و همکاران (۱۰) مشابه بود. این گروه میزان نارضایتی شغلی در بین ارتودنسیست‌های عربستان را ۲۰٪ گزارش داده بود؛ هرچند که این گروه رضایت شغلی را تنها در یکی از تخصص‌های دندانپزشکی مورد ارزیابی قرار داده بودند. به دلیل تعداد اندک مطالعات انجام شده در زمینه فاکتورهای روانی و رضایت شغلی متخصصان دندانپزشکی، امکان مقایسه نتایج مطالعه حاضر و بحث در مورد نتایج به دست آمده وجود ندارد و همین امر لزوم بررسی بیشتر این موارد را اثبات می‌کند و نشان دهنده محدودیت در پژوهش حاضر است. در نهایت می‌توان به این نتیجه رسید که علی‌رغم تصور عمومی مبنی بر شرایط کاری مناسب متخصصان دندانپزشکی، این افراد نیز دچار استرس، اضطراب و افسردگی شده و ممکن است از شغل خود نیز رضایت نداشته باشند و از آنجایی که این شرایط می‌تواند عملکرد این افراد را در محیط کار تحت تأثیر قرار دهد، اتخاذ تدابیری جهت شناسایی و افزایش سلامت روانی و رضایت شغلی لازم و ضروری می‌باشد.

تشکر و قدردانی

با تشکر از دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی زنجان که امکانات انجام این پژوهش را در سال ۱۳۹۸ با عنوان پایان نامه بررسی میزان استرس، افسردگی و رضایت شغلی بین رشته‌های مختلف تخصصی دندانپزشکی استان زنجان در سال ۹۸ به شماره ۱۷۶ و با شماره کد اخلاق 3-1222-10-A فراهم نمود.

افسردگی و رضایت شغلی در بین متخصصان دندانپزشکی به عنوان یکی از مشاغل سخت حیطه سلامت انجام شده است. نتایج مطالعه حاضر در این زمینه نشان داد که ۳۹٪ از متخصصان دندانپزشکی استان زنجان دارای استرس شدید و بسیار شدید هستند. همچنین حدود ۱۲ و ۲۴ درصد از این افراد به ترتیب دارای افسردگی و اضطراب شدید یا بسیار شدید هستند. میانگین نمره این فاکتورهای روانی بین دو جنس تفاوت معنی‌داری نداشت. وجود استرس و اضطراب متوسط و پایین‌تر می‌تواند به عنوان محرکی در جهت تلاش برای پیشرفت باشد اما استرس و اضطراب شدید می‌تواند اثرات سوئی بر روی عملکرد متخصصین دندانپزشکی در محیط کار گردد.

در این راستا مطالعه‌ای توسط Pouradeli و همکاران (۲۷) در سال ۲۰۱۶ در کرمان جهت بررسی استرس شغلی و عوامل مؤثر بر آن در بین دندانپزشکان عمومی انجام شده است. این گروه نشان دادند که حدود ۵۹٪ از دندانپزشکان دارای استرس بوده و بین دو جنس، تفاوت معنی‌داری بین میزان استرس وجود ندارد. این گروه دلایل استرس را نیز مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که دلایل اصلی استرس شغلی دندانپزشکان عمومی عبارت است از نگرانی‌های مربوط به ارائه خدمات دندانپزشکی در آینده، افزایش هزینه‌ها و کمبود زمان. این دندانپزشکان بیان کردند که از ورزش، استراحت و سرگرمی برای کاهش استرس خود استفاده می‌کنند. ما در مطالعه خود عوامل مؤثر بر ایجاد استرس و روش‌های مقابله با آن را در متخصصان دندانپزشکی مورد بررسی قرار ندادیم و این موضوع می‌تواند مبنایی برای مطالعات آینده باشد.

مشابه با نتایج مطالعه Pouradeli و همکاران (۲۷)، در مطالعه ما نیز تفاوت معنی‌داری بین دو جنس از نظر میزان استرس وجود نداشت. اما بر خلاف این مطالعه، ما در مطالعه خود اضطراب و افسردگی متخصصان دندانپزشکی را نیز مورد بررسی قرار دادیم و این از نقاط قوت مطالعه حاضر است. هرچند که به دلیل تفاوت در جمعیت مورد مطالعه و نوع پرسش نامه مورد استفاده، امکان مقایسه دقیق این دو مطالعه وجود ندارد.

در این مطالعه، میزان رضایت شغلی متخصصان دندانپزشکی نیز

References

- 1- Hazavehei SMM, Samadi A. Effective factors on serving motivation of Hamadan Province employees. *J Fundamentals of Mental Health*. 2005;7(25-26):13-26.
- 2- Rabiei M, Safarpour M. Assessment of dental environment stress and related factors in dental students. *RME*. 2017;9(1):46-57.
- 3- Amini P, Karimi-Afshar M, Torabi-Parizi M, Jafaree B. The Stress Level and Related Factors in Students of School of Dentistry Kerman University of Medical Sciences Iran. *Strides in Dev Med Educ*. 2014;10(4):467-72.
- 4- Mohebian M, Dadashi M, Motamed N, Safdarian E. Evaluation of Depression, Anxiety, Stress levels and Stressors among Dental Students of Zanjan University of Medical Sciences in Academic Year of 2015. *J Med Educ Dev*. 2017;10(26):108-22.
- 5- Shahravan A, Karimi-Afshar M, Torabi M, Safari S. Assessment of Dental Environment Stress among Clinical Dentistry Students in Kerman Dental School Iran in 2014. *Strides in Dev Med Educ*. 2016;12(4):586-95.
- 6- Azizi S, Ebrahimi MT, Shamsirian A, Houshmand S, Ebrahimi M, Seyyed Esmaeeli F, et al. Evaluation of the level of depression in students of School of Paramedic Sciences, Mazandaran University of Medical Sciences, in 2015. *Tabari J Prev Med*. 2015;1(3):41-8.
- 7- Montazeri A, Mousavi SJ, Omidvari S, Tavousi M, Hashemi A, Rostami T. Depression in Iran: a systematic review of the literature (2000-2010). *PAYESH*. 2013;12(6):567-94.
- 8- Shahnazi H, Daniali SS, Sharifirad G. Job satisfaction survey among health centers staff. *J Educ Health Promot*. 2014;3(35):18-21.
- 9- Muhić E, Plančak D, Lajnert V, Muhić A. Predictors of job satisfaction in dental professionals of the Bosnia and Herzegovina Federation. *Acta Stomatologica Croatica*. 2016;50(3):222-9.
- 10- Alqahtani ND, Alshehry K, Alateeq S, Alturki H, Albarakati S, Asiry MA, et al. An assessment of job satisfaction: A cross-sectional study among orthodontists of Saudi Arabia. *J Orthod Sci*. 2018;7(1):4.
- 11- Aziri B. Job satisfaction: a literature review. *Management Research & Practice*. 2011;3(4):77-86.
- 12- Deeb GR, Braun S, Carrico C, Kinser P, Laskin D, Golob Deeb J. Burnout, depression and suicidal ideation in dental and dental hygiene students. *Eur J Dent Educ*. 2018;22(1):e70-e4.
- 13- Seifi S, Sum S. Comparison of dental students consent towards their educational line in clinical and basic science course. *MEDEDJ*. 2015;3(2):38-45.
- 14- Basudan S, Binanzan N, Alhassan A. Depression, anxiety and stress in dental students. *Int J Med Educ*. 2017;8:179-86.
- 15- Akbari M, Nejat A, Dastorani S, Rouhani A. Evaluation of stress level and related factors among students of Mashhad Dental School (Iran) in academic year of 2008-2009. *J Mashhad Dent Sch*. 2011;35(3):165-76.
- 16- Tabatabaei S, Mokhber N, Latifian B. Evaluation of job satisfaction among dentists in mashhad. *J Fundamentals of Mental Health*. 2005;6(23-24):99-104.
- 17- Sahebi A, Asghari MJ, Salari RS. Validation of depression anxiety and stress scale (DASS-21) for an Iranian population. *J Iranian psychologists*. 2005;1(4):25-42.
- 18- Roudbari PR, Rezaee M, Mirzakhani N, Akbarzadeh-Baghban A. The Relationship between Clinical Competency and Job Satisfaction of Occupational Therapists in Tehran. *Sci J Rehabil Med*. 2016;5(4):36-46.
- 19- Rafiei M, Jahani F, Mousavipour S. Evaluation of job satisfaction among faculty members of Arak University of Medical Sciences in 2010. *AMUJ*. 2011;14(1):35-45.
- 20- Ma CC, Samuels ME, Alexander JW. Factors that influence nurses' job satisfaction. *JONA*. 2003;33(5):293-9.
- 21- Beh LS, Idris K. An analysis of quality of work life (QWL) and career-related variables. *Am J Applied Sci*. 2006;3(12):2151-9.
- 22- Terry DJ, Nielsen M, Perchard L. Effects of work stress on psychological well-being and job satisfaction: The stress-buffering role of social support. *Aust J Psychol*. 1993;45(3):168-75.
- 23- Ghaderi R, Dastjerdi R, Soroush Z, Mohabati m. Influential factors in medical students'attitudes towards studying medicine in 2002. *Iranian J Med Educ*. 2004;3(2):47-54.
- 24- Ebrahimi H, Navidian A, Ameri M, Sadeghi M. Burnout, dimensions and its related factors in the operational staff of medicine emergency. *JHPM*. 2014;3(3):16-26.
- 25- Palazzo LdS, Carlotto MS, Aerts DRGdC. Burnout Syndrome: population-based study on public servants. *Revista de Saude Publica*. 2012;46(6):1066-73.
- 26- Mahmoodi GR, Rouhy G, Moujerlou M, Sheykh H, Rahmani H. Relationship between nursing burnout, physical environment and profesinal equipments. *J Gorgan Univ Med Sci*. 2006;24(1):109-21.
- 27- Pouradeli S, Shahravan A, Eskandarizadeh A, Rafie F, Hashemipour MA. Occupational stress and coping behaviours among dentists in Kerman, Iran. *Sultan Qaboos Univ Med J*. 2016;16(3):e341.